

Professors: L. FELIU I F. IZQUIERDO

Objectius i presentació general

Aquesta assignatura (quatrimestral) té un doble objectiu: familiaritzar l'estudiant amb els instruments d'anàlisi propis de les Relacions Internacionals i donar-li informació sobre esdeveniments internacionals. Aquesta informació (seleccionada) ajudarà l'estudiant, d'una banda, a conèixer fets i, d'altra, a examinar aquests fets dins d'un marc analític. L'abast del curs pretèn ser mundial i centrat en el període històric 1945-1995.

El curs s'ha dividit en tres grans blocs, respectivament: "actors internacionals", "sistema internacional" i "anàlisi de la societat internacional (1945-1995)". Cadascun d'aquests blocs, al seu torn, està dividit en diverses lliçons o temes. Naturalment, no tots els temes o lliçons tindran un tractament idèntic (en termes d'hores de classe).

Els estudiants hauran de fer una sèrie de lectures obligatòries (indicades en el programa de l'assignatura) per a cadascun dels quatre blocs o apartats. Les lectures, juntament amb la matèria donada a les classes, constituïran l'objecte de l'examen final. Al final del programa s'inclou una bibliografia de curs dividida en tres apartats: a) obres relatives a les dues primeres parts (actors internacionals i sistema internacional; b) obres relacionades amb la tercera part, anàlisi de la societat internacional; i c) obres de referència (diccionaris, atles, anuals, etcètera).

PROGRAMA

PART I. ACTORS INTERNACIONALS

1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi i la societat internacional actual

- 1.1. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel·lectual de la I guerra mundial
- 1.2. Objecte d'estudi de les relacions internacionals
- 1.3. Societat d'estats i societat transnacional

- 1.4. Anarquia versus ordre
- 1.5. La funció del dret internacional en la societat actual
- 1.6. Fragmentació versus globalisme
2. **El concepte d'actor internacional**
 - 2.1. Definició d'actor internacional: funció i capacitat
 - 2.2. Tipologia clàssica: estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals
 - 2.3. D'altres tipologies
3. **Els estats (I)**
 - 3.1. L'estat com forma d'organització política
 - 3.2. L'estat com subjecte del dret internacional: sobirania i igualtat
 - 3.3. El sistema europeu d'estats i la seva evolució (1648-1815)
 - 3.4. La mundialització del sistema d'estats
4. **Els estats (II)**
 - 4.1. La desigualtat en el sistema d'estats: les bases del poder internacional
 - 4.2. Recursos tangibles de l'estat (territori, població, riqueses, exèrcit,...)
 - 4.3. Recursos intangibles de l'estat (sistema polític, cohesió ètnico-nacional, lideratge polític, ...)
 - 4.4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"
5. **Els estats (III)**
 - 5.1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional
 - 5.2. Les potències diplomàtiques tradicionals
 - 5.3. El concepte de potència internacional en l'actualitat: el control del poder estructural
 - 5.4. El fenomen de les superpotències al món nuclear

5.5. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional

6. Les organitzacions internacionals (I)

6.1. Definició d'organització internacional

6.2. Origen i desenvolupament del fenomen

6.3. Tipologia en funció de l'àmbit geogràfic: organitzacions universals, supranacionals i regionals

6.4. Tipologia a partir de la finalitat funcional: organitzacions multifuncionals o organitzacions especialitzades (polítiques, militars o de seguretat, econòmiques, sòcio-cultural-humanitàries, tècniques)

6.5. Estructures organitzatives: tipologia

7. Nacions Unides

7.1. Gènesi de l'organització

7.2. Organització universal: fases de creixement

7.3. Finalitat multifuncional

7.4. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides

7.5. L'Organització de les Nacions Unides

7.6. Òrgans principals: Consell de Seguretat, Assemblea General, Secretariat, Consell Econòmic i Social, Tribunal Internacional de Justícia

7.7. Mecanismes per a l'adopció de decisions

7.8. Instruments: organismes especialitzats

8. Nacions Unides: àmbits d'actuació

8.1. Pau i seguretat internacionals

8.2. Mecanismes prevists a la Carta (capítols VI i VII)

8.3. Les operacions de manteniment de la pau (els "cascs blaus"): característiques, tipus i problemes financers

8.4. Augment de les funcions i del nombre d'operacions a la postguerra freda

9. Forces transnacionals

9.1. Definició d'organització no governamental (ONG)

- 9.2. Evolució i creixement del fenomen
- 9.3. Grans àmbits d'actuació de les ONGs
- 9.4. Relacions amb les organitzacions internacionals governamentals
- 9.5. Les firmes transnacionals: definició
- 9.6.. Mundialització del fenomen en xifres
- 9.7. Impacte de les transnacionals en l'economia mundial
- 9.8. Relacions estats-firmes transnacionals

Lectures obligatòries:

- Monogràfic de la revista *Papers* dedicat als "Actors internacionals", nº 42, 1993.
- Boutros Boutros-Ghali (1992), *Un programa de Pau*, Nacions Unides/Centre Unesco de Catalunya, 1992.
- Salomón, M. (1991), *Les Nacions Unides entre la crisi i la consolidació*, *Estudis Internacionals*, nº 1, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament/Centre Unesco de Catalunya.
- Truyol i Serra, A. (1991), *La sociedad internacional*, Madrid, Tecnos, pp. 81-98

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

10. Les característiques del sistema internacional

- 10.1. Definició i elements del sistema: actors, estructura, dinàmica i regles
- 10.2. Àmbit geogràfic: sistema obert o parcial versus sistema heterogeni
- 10.3. Sistema de valors: sistema homogeni versus sistema heterogeni
- 10.4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals
- 10.5. L'estructura del sistema internacional
- 10.6. La distribució del poder: polaritat, hegemonia i interdependència
- 10.7. Polaritat: sistema unipolar, bipolar i multipolar

- 10.8. Policentisme versus polaritat: l'erosió del sistema
- 10.9. Estabilitat i canvi en el sistema
- 11. **La dinàmica del sistema internacional: conflicte i cooperació**
 - 11.1. La noció de conflicte
 - 11.2. La violència en la societat internacional
 - 11.3. Tensions, crisis i guerra
 - 11.4. Tipus de guerra: tradicional, revolucionària, nuclear
 - 11.5. Terrorisme internacional i armamentisme
 - 11.6. La noció de cooperació
 - 11.7. Ambits de cooperació: polític, militar, econòmic, científic-tècnic...
 - 11.8. Formes de cooperació: formal versus informal, bilateral versus multilateral, pública versus privada
 - 11.9. La cooperació internacional per al desenvolupament
 - 11.10. La noció d'integració: definició i tipologia

Lectures obligatòries:

- M. Merle (1991), *Sociología de las relaciones internacionales*, Madrid, Alianza, pp. 477-544 (corresponent als dos primers capítols de la quarta part).

PART III: ANALISI DE LA SOCIETAT INTERNACIONAL (1947-1995)

A. DEFINICIO DEL SISTEMA (1945-1961)

12. Bipolarisme diplomàtico-militar

- 12.1. Definició de guerra freda: base ideològica del conflicte Est-Oest
- 12.2. Superpotències i hegemonia: el nou paper dels Estats Units i de la Unió Soviètica
- 12.3. Les esferes d'influència: la divisió bipolar d'Europa i Asia (Alemanya i Corea)
- 12.4. La política de blocs: les aliances militars
- 12.5. Duopoli nuclear: l'equilibri del terror

13. **Hegemonia en el sistema econòmic internacional**
 - 13.1. Els Estats Units com potència hegemònica
 - 13.2. Bretton Woods: els principis del sistema
 - 13.3. El Banc Internacional per a la Reconstrucció i el Desenvolupament (BIRD) i el Fons Monetari Internacional (FMI): objectius i estructures de poder
 - 13.4. GATT: principis, regles i estructura de poder
 14. **Fragmentació del sistema i aparició d'un tercer bloc ideològic**
 - 14.1. El moviment afro-asiàtic: la declaració de Bandung o la resposta de la perifèria a la política de blocs
 - 14.2. La descolonització: procés i efectes sobre el sistema
 - 14.3. El Moviment de Països No Alineats
 - 14.4. Les primeres passes del diàleg Nord-Sud
- B. EROSIO DEL SISTEMA (1962-1980)
15. **La gestió EEUU-URSS del sistema davant del desafiament del policentrisme**
 - 15.1. El policentrisme a l'Est: la ruptura xino-soviètica i les reivindicacions a l'Europa de l'Est (Hongria, Polònia, Txecoslovàquia)
 - 15.2. El policentrisme a l'Oest: la concepció francesa del bloc occidental
 - 15.3. La crisi dels míssils a Cuba: un gir cabdal
 - 15.4. La distensió: gestió bipolar del sistema (armament nuclear i conflictes regionals)
 - 15.5. La distensió: l'entrada de la República Popular de Xina al sistema i l'inici del paneuropeïsme
 16. **Crisi econòmica i avenç vers el multipolarisme**
 - 16.1. El retrocés dels EEUU en l'economia mundial
 - 16.2. L'avenç del Japó i d'Europa occidental en el comerç mundial
 - 16.3. La crisi del sistema monetari internacional: les bases del nou equilibri
 - 16.4. L'impacte de les crisis petrolíferes: el paper de l'OPEP

16.5. El Grup dels Set (G-7): gestió del multipolarisme econòmic

17. L'organització político-econòmica de la perifèria

17.1. L'organització de la perifèria en el marc de les Nacions Unides (G-77, UNCTAD, UNESCO, etcètera)

17.2. Política global de la perifèria: Nou Ordre Econòmic Internacional, Nou Ordre Mundial de la Informació

17.3. L'impacte de les crisis petrolíferes a la perifèria

17.4. Evolució i declivi del diàleg Nord-Sud

17.5. La influència de la perifèria en el dret internacional: el dret del mar

C. TRANSFORMACIO DEL SISTEMA (1981-1995)

18. Desaparició del sistema bipolar: la postguerra freda

18.1. L'efecte Gorbatxev: nova doctrina i noves polítiques

18.2. L'agenda negociadora: armes nuclears (INF) i conflictes regionals (Afganistan, Cambodtja, Angola)

18.3. Procés de descomposició del bloc de l'Est

18.4. La guerra del Golf: la fi del bipolarisme mundial

18.5. Desmembrament de l'URSS

19. Integració regional i organització regional de l'economia

19.1. Globalisme i regionalisme: les dues cares de la interdependència (tecnologia, finances, producció)

19.2. Mercat Unic i NAFTA/TLC

19.3. Altres espais d'integració: ASEAN, Mercosur, etcètera

19.4. L'evolució del comerç internacional: la Ronda Uruguai del GATT

20. L'explosió de la perifèria

20.1. La diversificació de la perifèria: països menys avançats, països exportadors de petroli, NIEs, etcètera

20.2. Els grans problemes: deute, accés als mercats i dependència tecnològica

20.3. La fi del diàleg Nord-Sud com diàleg global

20.4. La crisi del Moviments dels Països No Alineats

20.5. La perifèria com força ideològico-cultural: la revolució iraniana i l'islamisme

Lectures obligatòries

- F. García de Cortázar/J.M. Lorenzo Espinosa (1991), *Historia del mundo actual. 1945-1990*, Madrid, Alianza (S'haurà de llegir íntegrament i servirà com a referència per a les explicacions a classe).

Sistema d'avaluació

En acabar el període lectiu, hi haurà un examen final, en les dates fixades per la facultat. El temari de l'examen final inclourà la totalitat del programa i les lectures

Bibliografia

I. Obres de caràcter general (teoria, conceptes, actors internacionals, sistema internacional)

- ARENAL, Celestino del, *Introducción a las relaciones internacionales*, Madrid, Tecnos, 1990 (3ª ed.).

- ARON, Raymon, *Paz y guerra entre las naciones* (vol. I, *Teoría y sociología*; vol. II, *Historia y praxeología*), Madrid, Alianza, 1985 [la traducció castellana l'edità originàriament Revista de Occidente l'any 1963].

- ATTINA, Fulvio, *La politica internazionale contemporanea*, Milano, Franco Angeli, 1989 (2ª ed.).

- BULL, Hedley, *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, Londres, Macmillan, 1977.

- HOLSTI, K.J., *International Politics. A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall, 1992 (6ª ed.).

- MERLE, Marcel, *Sociologie des Relations Internationales*, París, Dallor, 1988 (4ª ed.) [existeix versió castellana d'aquesta edició amb el títol de *Sociología de las relaciones internacionales*, Madrid, Alianza Edit., 1991].

- RUSSETT, Bruce/STARR, Harvey, *World Politics. The Menu for Choice*, Nova York, Freeman and Company, [3ª ed.], 1989.

- TRUYOL, Antonio, *La sociedad internacional*, Madrid, Alianza, 1974 [existeixen nombroses reimpressions actualitzades].

II. Anàlisi de la societat internacional contemporània

- BARBE, Esther/GRASA, Rafael, *La Comunitat Europea i la Nova Europa*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1992.

- CALVOCORESSI, Peter, *Historia política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid, Akal, 1987.

- DIEZ DE VELASCO, Manuel, *Organizaciones Internacionales*, Madrid, Tecnos, 1994.

- DUROSELLE, J.B., *Histoire Diplomatique de 1919 à nos jours*, París, Dalloz, 1985 (9ª ed.) [es pot emprar la traducció catalana parcial en dos volums intitolats, respectivament, *Història Universal Contemporània 2. Les relacions internacionals de 1918 a 1945*, Barcelona, Ed. Universitàries Catalanes, 1982; *Història Universal Contemporània 3. Les relacions Internacionals: 1945-1978*, Barcelona, Ed. Univ. Catal. 1982].

- GEORGE, Susan/BENNET, *La maquinaria del hambre*, Madrid, El País/Aguilar, 1988.

- GRIMAL, H., *Historia de las descolonizaciones del siglo XX*, Madrid, Iepala, 1989.

- LUARD, Evan, *The United Nations. How it Works and What it Does*, Londres, Macmillan, 1982.

- LUNDSTADT, G., *Major Developments in International Politics. 1945-1990*, Oxford, Oxford University Press, 1991.

- MAMMARELLA, Giuseppe, *Historia de Europa contemporánea (1945-1990)*, Barcelona, Ariel, 1990.

- MARTINEZ CARRERAS, José U., *Historia de la descolonización 1919-1986. Las independencias de Africa y Asia*, Madrid, Istmo, 1987.

- SILVA, Leelananda de, *Ayuda al desarrollo. Datos y problemas*, Madrid, IEPALA/Coordinadora de ONGs para el desarrollo, 1985.

- VOGELS, J.P., *Le monde depuis 1940. Un demi siècle de relations internationales*, Brussel.les, De Boeck, 1986.

III. Obres de referència (recopilacions de texts, atles, anuaris...)

- AA. VV., *L'état du monde. Annuaire économique et géopolitique mondial*, París, La Découverte, anual [existeix traducció castellana d'editorial Akal. Tanmateix, la data que figura a la portada de l'edició castellana no sol coincidir amb l'original francesa].

- BANCO MUNDIAL, *Informe sobre el Desarrollo Mundial 19--*, Washington, Banco Mundial (apareix anualment).

- CARRILLO SALCEDO, Juan Antonio (compilador), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid, Tecnos, 1982.

- CENTRO DE INVESTIGACION PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional 1993-1994*, Madrid, CIP/Icaria, 1994, anual (Es publica des de 1986. Les edicions anteriors han estat editades per Fontamara, Debate i IEPALA).

- CIDOB, *Anuario internacional CIDOB. Edición de 1994*, Barcelona, CIDOB, 1994 [es publica des de 1989, edicions que també resulta convenient emprar].

- CHALIAND, G./RAGEAU, J.P., *Atlas estratégico y geopolítico*, Madrid, Alianza, Edit., 1984 [existeix una versió actualitzada - 1993- de l'original francès].

- MARENCHES, Alexandre de, *Atlas géopolitique*, París, Stock, 1988 (existeix ed. castellana d'editorial Aguilar).

- MESA, Roberto (compilador), *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols), Madrid, Taurus, 1982.

- OSMANCZYK, E.J. (ed.), *Enciclopedia mundial de Relaciones Internacionales y Naciones Unidas*, México, FCE, 1976 [existeix una segona edició molt actualitzada, no traduïda, *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres, Taylors & Francis, 1990).

-PAXTON, J., *Dictionary of the European Communities*, Londres, Macmillan, 1982 (hi ha edicions posteriors).

- PLANO, Jack/OLTON, Roy, *The International Relations Dictionary*, Santa Bárbara, ABC-CLIO, 1988 (4ª edició).

- PNUD, *Informe sobre el Desarrollo Humano.1994*, México, FCE.

- SIPRI, *Armament i Desarmament. Compendi del SIPRI 1990*, Bellaterra, Centre d'Estudis sobre la Pau i el Desarmament (UAB)/Associació per a les Nacions Unides, 1991.

- SIPRI, *SIPRI Yearbook 1994*, SIPRI/Oxford U.P., 1994 (es publica des de 1968).

- *The Economist, Books of Vital World Statistics. A Complete Guide to the World in Figures*, Londres, The Economist/Hutchinson, 1990.